

ADOLF HITLERS NATIONAALSOCIALISME

*Opgedragen aan mijn ouders,
die persoonlijk de gruwel van
de Tweede Wereldoorlog meemaakten.*

2022 Luc Vanhixe

ISBN 978 94 036 5886 5

IUS VERITATIS

Luc Vanhixse

Adolf Hitlers nationaalsocialisme

Van ideologie tot massamoord

Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoud

Voorwoord	9
De Britten veroveren de wereld	13
Napoleon	21
Groei van het Duitse Keizerrijk	29
De Eerste Wereldoorlog	37
De Russische revoluties	47
De wapens zwijgen	63
Versailles	79
Adolf Hitler en het antisemitisme	105
De Poolse expansie	115
De groei van de NSDAP	125
De bezetting van het Ruhrgebied	135
De Bierkellerputsch	145
Mein Kampf <i>Deel 1</i>	151
De heroprichting van de NSDAP	191
Mein Kampf <i>Deel 11</i>	195
Een tweede boek	231
Adolf Hitlers Zweites Buch	235
Krachtlijnen	251
Adolf Hitler grijpt de macht	263
Het nationaalsocialisme als basis van alle organen in de staat	275
Invoering van het Führerprincipe op alle niveaus	287
Vorming van de Duitse jeugd	291
Het Arische ras als enig cultuurscheppend ras	305
Verbeteren van de sociale toestand van het Arisch Duitse volk	315

*De overwinnaar schrijft een verhaal van goed en kwaad.
Maar oorlog is een strijd tussen kwaad en kwaad,
waarbij massa's onschuldigen en weerlozen omkomen.*

Inhoud

Verspreiden van de nationaalsocialistische propaganda via massabijeenkomsten	321
Verhogen van het nationale gevoel	329
De SA als sterke arm van de NSDAP	337
Oprichten van een sterk volksleger	345
Verankeren van de westelijke grens van het Duitse Rijk	361
Een bondgenootschap met Engeland en Italië	369
Alle Volksduitsers binnen het Duitse Rijk	393
Breken van de militaire sterkte van Frankrijk	419
Gebiedsuitbreiding naar het oosten	429
Geen plaats voor Joden, marxisten, vrijmetselaars en gehandicapten in het Duitse Rijk	443
Afkortingen, graden en dramatis personae	477
Bibliografie	488
Noten	494

Adolf Hitler

A black and white portrait of Adolf Hitler, looking directly at the camera with a serious expression. He has a mustache and is wearing a dark suit, white shirt, and dark tie.

Mein Kampf

Eher Verlag

Voorwoord

‘Wie de geschiedenis niet kent, is gedoemd ze te herhalen.’

George Santayana, Spaans filosoof, 1905.

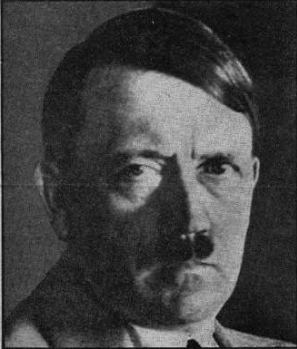
Op 24 februari 1920 stelde Adolf Hitler tijdens een massabijeenkomst het *Programm der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei* (NSDAP - de nazipartij) in 25 punten voor. We kunnen dit document beschouwen als de rudimentaire basis van het nationaalsocialisme. Op de details bleef het echter wachten tot 1924-1926 toen Adolf Hitler de twee delen van zijn beruchte boek *Mein Kampf* ¹ op de markt bracht. Maar in 1928 schreef de *Führer* nog een *Zweites Buch* ², dat hij echter niet liet publiceren en opgeborgen werd in de partijarchieven.

Om het nationaalsocialisme te begrijpen is de lectuur en de studie van Hitlers werk onontbeerlijk. Daarbij duiken echter een aantal problemen op. Om te beginnen beschreef de toekomstige *Führer* van nazi-Duitsland in *Mein Kampf* niet enkel zijn nationaalsocialistische wereldbeschouwing. Hij vulde dit onderwerp aan met biografische elementen, evaluaties van de Duitse, Europese en wereldgeschiedenis, concrete plannen en doelstellingen voor het Derde Rijk en niet in het minst zijn persoonlijke mening over de meest uiteenlopende onderwerpen. De methodiek die de auteur daarbij hanteerde is bijzonder verwarrend. Zowel de hoofdstructuur van het boek, als de opbouw binnen de verschillende hoofdstukken laat zwaar te wensen over. Vaak worden een aantal argumenten aangehaald, waarna een (deel)conclusie volgt. Dan weidt de auteur uit over een ander thema, herneemt één van de oorspronkelijke argumenten, voegt daar nog wat aan toe, trekt opnieuw conclusies enz. Ook de stijl nodigt niet tot lezen uit. Ellenlange uitweidingen in een zelfs voor die tijd overvloedig rijke stijl hebben samen met de verwarde structuur zonder twijfel al menig lezer tot wanhoop gedreven.

Page 10
THE DAILY MIRROR
Monday, September 4, 1939

WANTED!

FOR MURDER . . . FOR KIDNAPPING . . . FOR THEFT AND FOR ARSON

Can be recognized full face by habitual sneer. Rarely smiles. Talks rapidly, and when angered screams like a child.

ADOLF HITLER

ALIAS

Adolf Schickelgruber,
Adolf Hittler or Hidler

Last heard of in Berlin, September 3, 1939. Aged fifty, height 5ft. 8½in., dark hair, frequently brushes one lock over left forehead. Blue eyes. Sallow complexion, stout build, weighs about 11st. 3lb. Suffering from acute monomania, with periodic fits of melancholia. Frequently bursts into tears when crossed. Harsh, guttural voice, and has a habit of raising right hand to shoulder level. DANGEROUS!

Profile from a recent photograph. Black moustache. Jaw inclines to fatness. Wide nostrils. Deep-set, menacing eyes.

FOR MURDER

Wanted for the murder of over a thousand of his fellow countrymen on the night of the Blood Bath, June 30, 1934. Wanted for the murder of countless political opponents in concentration camps.

He is indicted for the murder of Jews, Germans, Austrians, Czechs, Spaniards and Poles. He is now urgently wanted for homicide against citizens of the British Empire.

Hitler is a gunman who shoots to kill. He acts first and talks afterwards. No appeals to sentiment can move him. This gangster, surrounded by armed hoodlums, is a natural killer. The reward for his apprehension, dead or alive, is the peace of mankind.

FOR THEFT

Wanted for the larceny of eighty millions of Czech gold in March, 1939. Wanted for the armed robbery of material resources of the Czech State. Wanted for the stealing of Memeland. Wanted for robbing mankind of peace, of humanity, and for the attempted assault on civilisation itself. This dangerous lunatic masks his raids by spurious appeals to honour, to patriotism and to duty. At the moment when his protestations of peace and friendship are at their most vehement, he is most likely to commit his smash and grab.

His tactics are known and easily recognised. But Europe has already been wrecked and plundered by the depredations of this armed thug who smashes in without scruple.

FOR KIDNAPPING

Wanted for the kidnapping of Dr. Kurt Schuschnigg, late Chancellor of Austria.

Wanted for the kidnapping of Pastor Niemöller, a heroic martyr who was not afraid to put God before Hitler. Wanted for the attempted kidnapping of Dr. Beneš, late President of Czechoslovakia. The kidnapping tendencies of this established criminal are marked and violent. The symptoms before an attempt are threats, blackmail and ultimatums. He offers his victims the alternatives of complete surrender or timeless incarceration in the horrors of concentration camps.

FOR ARSON

Wanted as the incendiary who started the Reichstag fire on the night of February 27, 1933. This crime was the key point, and the starting signal for a series of outrages and brutalities that are unsurpassed in the records of criminal degenerates. As a direct and immediate result of this calculated act of arson, an innocent dupe, Van der Lubbe, was murdered in cold blood. But as an indirect outcome of this carefully-planned offence, Europe itself is ablaze. The fires that this man has kindled cannot be extinguished until he himself is apprehended—dead or alive!

THIS RECKLESS CRIMINAL IS WANTED—DEAD OR ALIVE!

All the above information has been obtained from official sources and has been collated by CASSANDRA

Pagina 10 van de Britse krant *The Daily Mirror* van 4 september 1939, de dag nadat de Britten de oorlog verklaarden aan nazi-Duitsland na de inval in Polen. 'Gezocht! Wegens moord, ontvoering, diefstal en brandstichting... Barst regelmatig in tranen uit wanneer hem iets in de weg wordt gelegd... Heeft de gewoonte de rechterhand tot op schouderhoogte te heffen.' De Tweede Wereldoorlog was een feit. Hoe was het zover kunnen komen?

Het ondertussen terug opgedoken manuscript van het *Zweites Buch* is iets beter gestructureerd, maar ook daarin komt duidelijk tot uiting dat Adolf Hitler niet de meest begenadigde schrijver was.

Een volgend probleem bestaat erin dat Adolf Hitler zijn boeken voor zijn tijdgenoten schreef. Wanneer nu in een tekst ‘de muur van Trump’, of ‘de migratiecrisis’ vermeld wordt, weet iedereen waarover het gaat. Maar binnen een eeuw zullen deze thema’s waarschijnlijk geen belletje meer doen rinkelen. Hetzelfde geldt voor *Mein Kampf*. Wat een eeuw geleden tot de algemene kennis behoorde, maakt nu geen deel meer uit van het collectieve geheugen. Dit alles heeft ertoe geleid dat *Mein Kampf* een plaats vond in menig boekenkast, maar slechts door weinigen gelezen en begrepen werd.

Een laatste probleem is dat er op de teksten die Adolf Hitler schreef nog steeds een stigma rust. Dat valt niet te verantwoorden, want ‘*Wie de geschiedenis niet kent, is gedoemd ze te herhalen.*’ Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog waren van *Mein Kampf* reeds meer dan tien miljoen exemplaren verspreid. Dat valt voor het grootste deel te verklaren door het feit dat zo ongeveer alle gemeentebesturen in nazi-Duitsland aan elk huwelijkskoppel een exemplaar overhandigden. Maar na de oorlog werd de publicatie van het boek in de meeste landen zoveel mogelijk tegengehouden, alhoewel het bijna nergens wettelijk verboden was om het te drukken en te verkopen. De discussie ging meestal meer over de auteursrechten, in handen van de deelstaat Beieren tot 2016, dan over de inhoud. In Nederland is het verkopen van het boek sinds 1974 verboden. In theorie is dat nog steeds zo, maar een rechtszaak in 2014 eindigde met een vrijspraak en de integrale vertaling die in 2018 verscheen is ook in Nederland verkrijgbaar. In België is *Mein Kampf* nooit verboden geweest. Dat zou nu ook geen enkele zin meer hebben, want ondertussen verschenen er wetenschappelijk verantwoorde uitgaven en kan de originele versie van *Mein Kampf* op heel wat sites gratis gedownload worden.

Om inzage te geven in het nationaalsocialisme was onder andere een heldere samenvatting van *Mein Kampf* en het *Zweites Buch* noodzakelijk. Dit laatste werk verscheen trouwens nog nooit in een Nederlandstalige vertaling. Met behoud van de volgorde van de hoofdstukken heb ik alle overtollige uitweidingen weggesneden, wat tien keer herhaald werd tot driemaal gereduceerd en de rest zo waarheidsgetrouw mogelijk in een logische volgorde samengevat. Het resultaat bedraagt nog ongeveer een tiende van

het oorspronkelijke volume. De grove en beledigende stijl werd zoveel mogelijk behouden. Het was zeker niet de bedoeling om een beter verteerbare samenvatting van *Mein Kampf* en het nationaalsocialisme te schrijven. Dit boek vormt dus in geen geval een poging om sympathie te wekken voor Adolf Hitler of zijn ideologie.

De voorafgaande historische kadering is noodzakelijk om te begrijpen hoe Adolf Hitler vanuit het niets met zijn nationaalsocialisme Duitsland kon veroveren. De beschrijving van de praktische uitvoering van de ideeën die Adolf Hitler propageerde spreekt voor zichzelf. Om het verwijt van vooringenomenheid, in welke richting dan ook, uit te sluiten heb ik me daarbij zoveel mogelijk bij de naakte feiten gehouden. Een aantal daarvan zijn ook voor de overwinnaars van WO II weinig vleidend. En dat brengt ons bij het laatste aspect. Na de studie van het nationaalsocialisme kan op de vraag hoe Adolf Hitler nazi-Duitsland in enkele jaren tijd kon uitbouwen tot een militaire supermacht, zonder dat het Westen reageerde, in elk geval niet langer het klassieke excuus gebruikt worden: *'We wisten het niet'...*

Nazi-Duitsland bouwde onder het oog van de geallieerden onder andere een indrukwekkende hoeveelheid tanks.

De Britten veroveren de wereld

In de nadagen van het West-Romeinse Rijk, dat uiteindelijk viel in 476 n.C., kwamen in Europa belangrijke volksverhuizingen op gang. Hiertoe behoorden onder andere grote groepen Angelen en Saksen, die in het begin van de 5de eeuw van het huidige Duitsland naar het latere Engeland migreerden. Samen werden beide stammen Anglo-Saksen of Angelsaksen genoemd. Deze migranten verdreven een groot deel van de inheemse Keltische bevolking. Al snel sprak een groot deel van de bewoners van het eiland Anglo-Saksisch of oud-Engels. De Angelsaksen organiseerden zich, zodat er op het grondgebied van wat later Engeland zou worden van de 5de tot de 9de eeuw een reeks kleine koninkrijkes ontstond: Northumbria, Kent, Mercia, Sussex, Wessex, Essex en East-Anglia. Deze vorstendommen waren regelmatig met elkaar in oorlog. Maar in 827 slaagde Egbert Van Wessex erin om de koninkrijkes te verenigen. De facto vormde dit het prille begin van de Engelse natie.

De vikingen

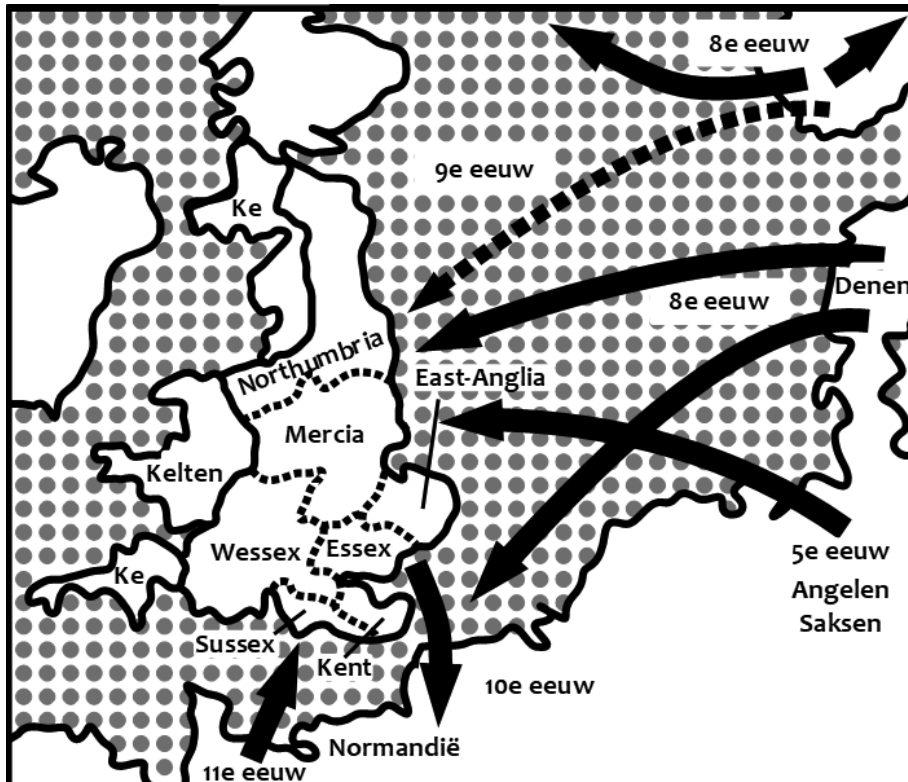
Op het einde van de 8ste eeuw begonnen de Vikingen uit te zwermen.³ De Noorse Vikingen trokken vooral naar IJsland en Groenland, de Zweden naar het oosten. Maar de Deense Vikingen startten hun plundertochten in West-Europa en de Britse eilanden.

Britannia rules the waves. De sterkte van de vloot vormde eeuwenlang de steunpilaar voor het Britse wereldrijk.

Vanaf 840 kregen de Deense Vikingen vaste voet aan de grond in Engeland. Het uitgestrekte grondgebied dat ze daar koloniseerden werd de *Danelaw*⁴ genoemd. Maar deze toestand was niet stabiel. Er werd bijna permanent een wisselende strijd geleverd met de Engelsen. Van 1016 tot 1035 bereikten de Deense Vikingen hun hoogtepunt. Knoet de Grote slaagde erin om koning te worden van Noorwegen, Denemarken en heel Engeland. Maar in 1042 kon Edward de Belijder opnieuw de Engelse kroon veroveren. Hij werd de laatste koning van de dynastie van Wessex.

Ondertussen sijpelden ook een aantal Noorse Vikingen Engeland binnen. En begin 10de eeuw trok de Noorse Vikinghoofdman Rollo aan het hoofd van een Deens-Noors-Engels leger van 8000 man vanuit Engeland op plunder-

De Vikingen hadden na een hele reeks rooftochten in het begin van de 10de eeuw grondgebied in Normandië verkregen in ruil voor de bescherming van Parijs. Van daaruit richtten zij hun blik over het Kanaal ~ De zeven Angelsaksische koninkrijken worden ook de Heptarchy genoemd.

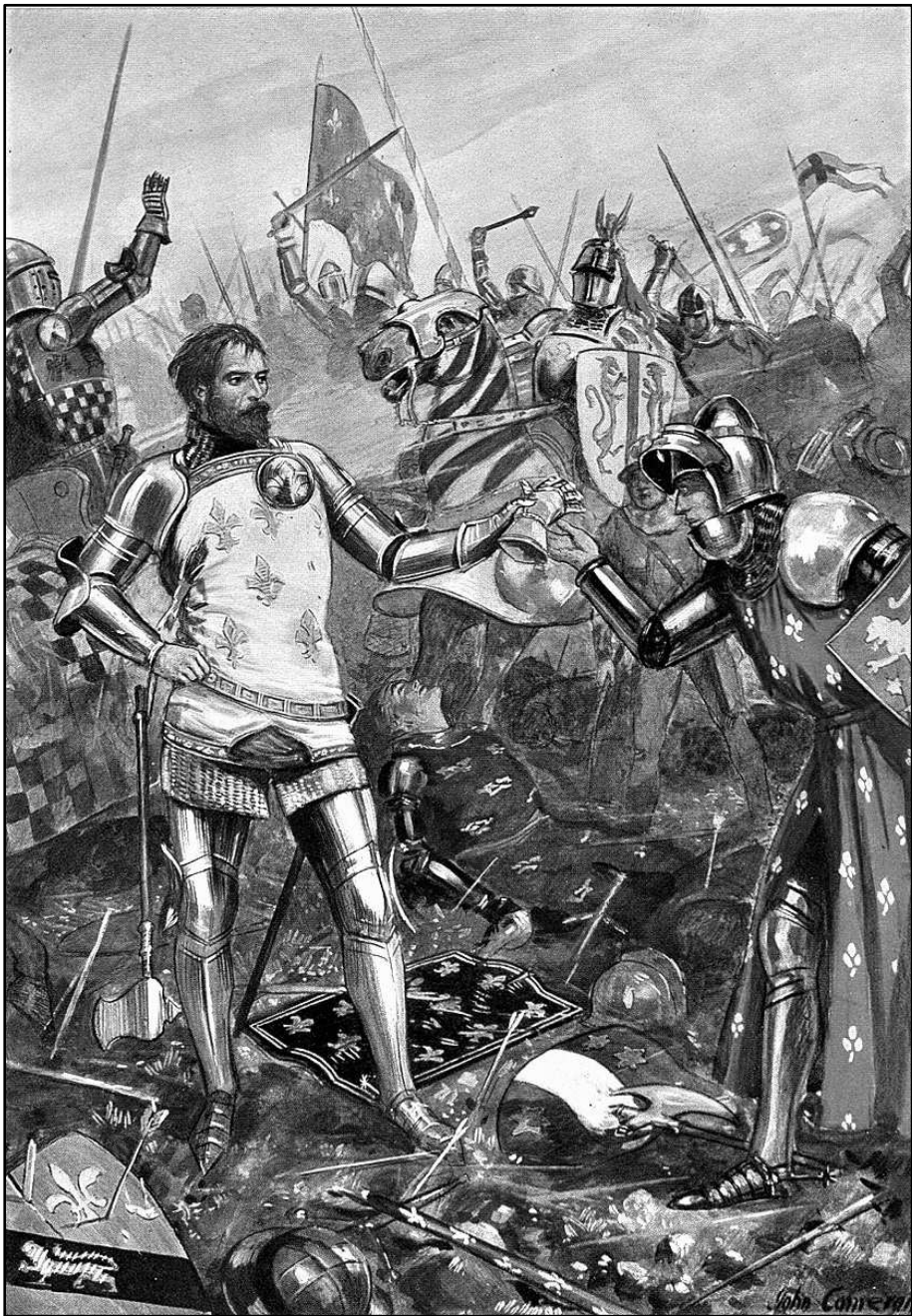
tocht in West-Europa. Niettegenstaande het feit dat hij in 911 in Chartres verslagen werd, kreeg hij van de Franse koning toch een grondgebied rond de monding van de Seine. Dit op voorwaarde dat hij Parijs zou verdedigen tegen de rooftochten van andere Vikingbendes. Rollo werd op die wijze de eerste Vikinghertog van Normandië. Hij kweet zich voorbeeldig van zijn taak, wat niet belette dat hij nog regelmatig voor eigen rekening ging plunderen.

Zijn afstammeling, de Normandische Viking Willem de Veroveraar, zette zijn zinnen op Engeland. En in 1066 slaagde hij er na de slag bij Hastings inderdaad in om zijn gezag te vestigen op het eiland. De Normandiërs met Vikinggenen mengden zich met de aanwezige bevolking en vormen ook nu nog de basis van de oudste Engelse adel.

Vanaf de 12de eeuw ging Ierland stukje voor stukje voor de bijl. En op het einde van de 13de eeuw bezetten de Engelsen Wales. Schotland kregen zij ook in bezit, maar nog niet definitief. Op dat ogenblik stond de machtsstrijd om de sterkste natie van de wereld te worden reeds in de steigers.

De graftombe van Rollo, de eerste Vikinggraaf van Normandier, in de Notre-Dame kathedraal van Rouen.

Tijdens de slag bij Poitiers slaagden de Engelsen erin om op 19 september 1356 de Franse koning Jean II gevangen te nemen. In november 1361 werd koning Jean Le Bon uitgewisseld tegen andere gijzelaars.⁵

De groei door de eeuwen heen

In de 14de eeuw probeerde de Engelse koning Edward III om de Franse troon te veroveren. In 1328 was de Franse koning Karel IV kinderloos gestorven. De vacature werd gepubliceerd en twee kandidaten boden zich aan: de Franse Philippe de Valois en de Engelse koning Edward III. De Franse adel koos voor de Franse edelman. Edward III was het daar totaal niet mee eens en probeerde Frankrijk in 1339 dan maar met geweld te bezetten. Deze veroveringstocht verliep niet helemaal zoals gepland en liep langer uit dan voorzien, want ze ging de geschiedenis in als de Honderdjarige Oorlog. De kansen keerden regelmatig tijdens deze strijd die generaties duurde. De Engelsen behaalden een paar historische zeges, zoals de slag bij Poitiers in 1356 en de slag bij Azincourt in 1415. Maar binnenlandse twisten zorgden ervoor dat ze finaal toch aan het kortste eind trokken. De meeste Engelse bezittingen op het vasteland gingen verloren en de creatie van de grootste westerse natie mislukte. Voorlopig.

Vanaf de 16de eeuw zette Engeland volop in op het veroveren van zoveel mogelijk kolonies. Ook bouwde men langzaam maar zeker een vloot uit die de grootste ter wereld zou worden om gedurende honderden jaren de wereldzeeën te beheersen. In 1707 werden Engeland en Schotland verenigd, waardoor het Verenigd Koninkrijk ontstond. De invloedssfeer van de wereldmacht werd vervolgens uitgebreid in de Middellandse Zee. Een deel van de Balearen en Gibraltar werden aan het patrimonium toegevoegd.

In de 18de eeuw veroverden de Britten Canada en Indië en werden daarmee wereldwijd de grootste mogendheid. Het feit dat de industriële revolutie in Engeland begon en het land daardoor de sterkste economische macht ter wereld maakte, had hierbij een doorslaggevende invloed.

Doorheen de volledige 19de eeuw speelden de Britten hun rol van wereldleider met verve. Ze steunden revoluties in Italië, Hongarije en Griekenland. Ze kozen een kant in de Spaanse en Portugese burgeroorlogen. Ze voerden oorlogen tegen Frankrijk en Rusland, want ze wilden vermijden dat de Russen toegang kregen tot hun Middellandse Zee. En ondertussen gingen de veroveringen verder. Malta, Cyprus, de Ionische eilanden en ook Egypte werden bezet. Controle van het Suezkanaal betekende immers controle over de beste handelsweg naar het Verre Oosten, dus nog meer macht en rijkdom.

Op het einde van de 19de eeuw veroverden de Britten zoveel mogelijk gebieden in Afrika. Waar mogelijk werden allianties gesloten en indien vereist werd het nodige geweld gebruikt. De veroveringsdrang kende geen grenzen. De uiterst succesvolle uitbreiding van het Britse Rijk gebeurde eeuw na eeuw door middel van steeds dezelfde twee strategieën: het vergroten van de eigen macht enerzijds en het verzwakken van de tegenstander of de vijand anderzijds.

Op het hoogtepunt, eind 19de, begin 20ste eeuw, vormde het Britse Rijk het grootste imperium uit de geschiedenis. De Britten heersten over een vierde van de wereldbevolking en een vierde van het grondgebied wereldwijd. Het Britse Rijk omvatte naast Groot-Brittannië grote landen zoals Canada, Brits-Indië, Australië, Nieuw-Zeeland, Nigeria, Rhodesië en het grootste deel van Zuid-Afrika. Maar ook een massa exotisch klinkende gebieden zoals de Britse Antillen, de Falklands, de Salomonseilanden, Samoa, Fidji, Mauritius,

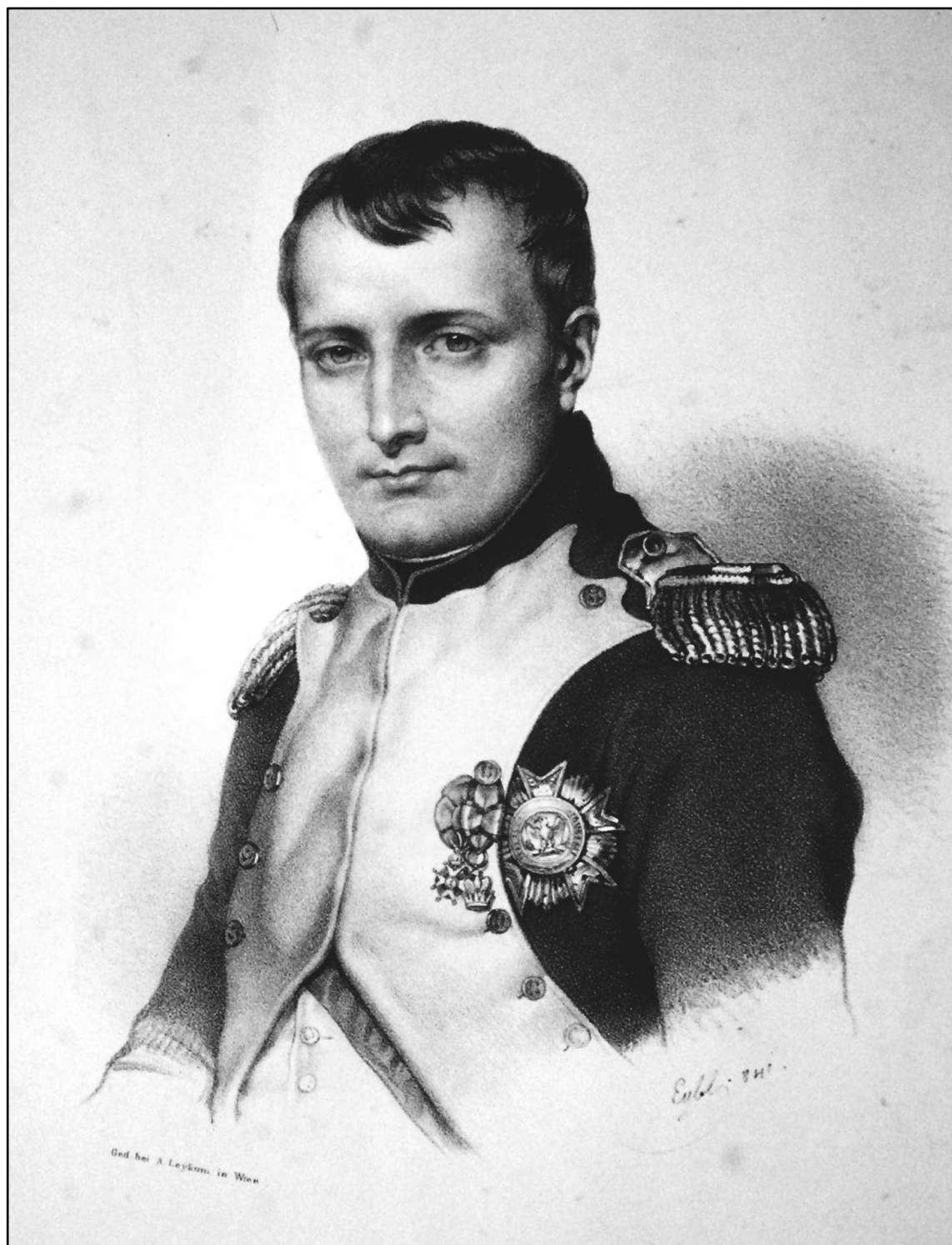

Een spotprent uit 1798. De Engelsman zit 'on top of the world'. Napoleon delft het onderspit.

Ascension en de Seychellen behoorden tot het rijk De Britten hadden hun doel bereikt en ze zetten alles op alles om hun positie te consolideren en zo mogelijk nog te versterken. Elke natie die groeide werd nauwgezet gadeslagen als een potentiële bedreiging voor de Britse hegemonie.

De parel van het Britse Rijk was zonder twijfel Brits-Indië. Het omvatte niet enkel het huidige Indië, maar ook Pakistan, Sri Lanka, Bangladesh en een deel van Myanmar. In 1914 telde de kolonie 315 miljoen inwoners. Tijdens de Grote Oorlog leverde Brits-Indië bijna 1,5 miljoen soldaten voor het Britse Rijk. Foto: De Britse koning George V (op de vierde olifant van rechts) tijdens zijn bezoek aan Brits-Indië in 1911. Hij bekijkt een tijger die hij geschoten heeft tijdens de jachtpartij.

Een waarheidsgetrouwe lithografie van Napoleon. Franz Eybl, 1841.

Napoleon

Adolf Hitler zag het levenslicht op 20 april 1889. Hij groeide dus op in een wereld waarin Groot-Brittannië na een millennium militaire, politieke en diplomatieke strijd met grote voorsprong wereldmacht nummer één vormde. De Britten hadden het meest uitgestrekte grondgebied, meest inwoners, de sterkste economie en bovendien beheersten ze de wereldzeeën. De hegemonie van Groot-Brittannië was zo uitgesproken, dat ze hun leidende rol tijdens de 19de eeuw zelf de *Pax Britannica* noemden.⁶ Deze realiteit zou als een rode draad door het ideologische, politieke en militaire leven van de toekomstige *Führer* heen lopen.

Maar de Fransen hadden zo mogelijk een nog grotere impact op het doen en laten van Adolf Hitler. Napoleon Bonaparte vormt zonder twijfel de meest markante figuur uit de Franse geschiedenis. Hij speelde een sleutelrol in Europa die voelbaar was tot diep in de 20ste eeuw.

Tijdens de Franse Revolutie van 1789 sloot Bonaparte zich als jong officier bij de revolutionairen aan. Hij slaagde er echter niet in om op het voorplan te treden. Maar in 1795 kreeg hij zijn kans. In oktober wist hij op vraag van de nieuwe regering een royalistische opstand in Parijs neer te slaan. Napoleons naam was gemaakt. Hij werd meteen bevorderd tot brigadegeneraal. In 1796 stuurde het *Directoire* hem naar Italië.

Het *Directoire* was het vijfkoppige revolutionaire bestuur dat Frankrijk regeerde van 1795 tot 1799.

Aan het hoofd van het Italiaanse leger versloeg hij de Oostenrijkers. Napoleon keerde zegevierend naar Frankrijk terug. Op dat ogenblik had hij

reeds voldoende autoriteit verworven om zelf de volgende Franse doelstellingen vast te leggen. En hij had torenhoge ambities. Bonaparte oordeelde dat de tijd gekomen was om een groter rijk uit te bouwen dan de Britten.

Krachtmeting met de Britten

De Engelsen zagen dit met lede ogen aan. Napoleon wilde Groot-Brittannië duidelijk naar de kroon steken. Een Brits 'anti-Frans masterplan' vormde voortaan één van de belangrijkste prioriteiten. De Britten beslisten om gebruik te maken van elke gelegenheid die zich voordeed om het revolutionaire Frankrijk en Napoleon een pad in de korf te zetten.

Even overwoog Napoleon om een invasie in Engeland te starten, maar dat risico durfde hij toch niet nemen. In plaats daarvan richtte hij zich naar de Britse kolonie Egypte. Dat land lag midden op het traject tussen Groot-Brittannië en Brits-Indië. Napoleon oordeelde dat de Britten daar meest kwetsbaar waren. De *Mediterrane Campagne* van 1798 was echter geen succes. De Franse vloot werd door admiraal Nelson in de slag bij de Nijl vernietigd en in enkele veldslagen op het land verloor Napoleon het grootste deel van zijn leger. Hij moest bekaaid naar Frankrijk terugkeren.

De Britten zagen hun kans en smeedden in 1799 een brede internationale coalitie tegen Frankrijk, samen met onder andere het Ottomaanse Rijk, Oostenrijk, Rusland, Portugal en de Franse royalisten. En ondertussen ging

het in Frankrijk van kwaad naar erger. De revolutionairen hadden er een ware puinhoop van gemaakt. In 1799 leidde dit tot een staatsgreep waarin Napoleon een vooraanstaande rol speelde. Het land werd voortaan geleid door drie consuls en Bonaparte kon de functie van Eerste Consul bemachtigen.

Affiche uit 1805 ter herinnering aan de slag bij Trafalgar.

Aanvankelijk kon de internationale coalitie tegen Napoleon verschillende overwinningen boeken, maar in 1800 keerde het tij. In Frankrijk schakelde de Eerste Consul systematisch zijn vijanden uit en ook internationaal ging het hem voor de wind. In 1801 moesten de Oostenrijkers en de Russen de vredesvoorwaarden van Napoleon aanvaarden. De Britten stonden er alleen voor en moe gestreden sloten zij in 1802 ook vrede met Napoleon. Bonaparte kwam als grote overwinnaar uit het strijdperk tevoorschijn en liet zich in Frankrijk benoemen tot consul voor het leven.

Maar in 1803 was het alweer hommeles en Groot-Brittannië verklaarde opnieuw de oorlog aan Frankrijk. In 1805 wisten de Britten ook Oostenrijk, Rusland en Zweden aan hun zijde te scharen. In de veldslagen die hierop volgden waren de kansen verdeeld. Napoleon vernietigde het Oostenrijkse leger, maar admiraal Nelson kelderde op 21 oktober 1805 op zijn beurt de Franse vloot in de slag bij Trafalgar. Dat belette Napoleon niet om ondertussen in Frankrijk zijn positie verder te versterken. In 1804 liet hij zich kronen tot Frans keizer en in 1805 voegde hij daar nog de titel koning van Italië aan toe.

Beslissing op het slagveld

Op 1 december 1805 werd de beslissing uitgevochten in de Driekeizersslag bij Austerlitz. Napoleon behaalde de overwinning en de geschiedenis kreeg een nieuwe wending. Tsaar Alexander I van Rusland leed zware verliezen. Maar belangrijker was dat de nederlaag van keizer Frans II het einde van het Heilig Roomse Rijk betekende. Het grootste deel van het huidige Duitsland werd ingelijfd bij het Franse Keizerrijk. Maar dit luidde nog niet het einde van de vijandelijkheden in. Want in 1806 probeerden de Britten, Russen, Zweden en Pruisen nog maar eens om

Keizer Napoleon in zijn kroningsgewaad.⁷

Napoleon van het toneel te doen verdwijnen. Opnieuw zonder succes. Bonaparte versloeg de Pruisen en deed triomfantelijk zijn intrede in de Pruisische hoofdstad Berlijn. Dit vormde een zware vernedering voor de trotse Pruisen die op weerwraak belust waren.

Op 21 november 1806 legde Napoleon het Continentaal Stelsel op. Dit was een handelsblokkade van Groot-Brittannië, waarbij het aan Frankrijk en alle bondgenoten en bezette gebieden verboden werd om nog zaken te doen met de Britten. De vijandelijkheden met de rest van de coalitie van 1805 waren nog niet geluwd, want in 1807 versloeg Napoleon de Russen nogmaals en dwong hen om ook in het Continentaal Stelsel te stappen. Nu dit probleem opgelost was, zag Napoleon de gelegenheid om in 1808 in Portugal en Spanje op veroveringstocht te gaan. De Britten en de Oostenrijkers dachten dat de tijd rijp was om oude rekeningen te vereffenen en sloten een nieuwe coalitie. Maar Oostenrijk werd opnieuw verpletterend verslagen. De Oostenrijkers moesten een groot deel van hun grondgebied afstaan en het Franse Keizerrijk bereikte zijn maximale grootte. Napoleon controleerde Frankrijk, Italië, Oostenrijk, een deel van Spanje en het grootste deel van het huidige Duitsland.

Tsaar Alexander I van Rusland was echter ontevreden. De Russische economie had in de voorbije jaren zware schade opgelopen door de verplichte deelname aan het Continentaal Stelsel. De uitvoer van Russisch hout naar Groot-Brittannië vormde traditioneel een belangrijke bron van inkomsten voor de Tsaar en deze handel was volledig stilgevallen. Napoleon had daar echter geen oor naar en Alexander I besliste dan maar om eenzijdig uit het Stelsel te stappen. Hij herstelde de handelsrelaties met de Britten.

De Russische veldtocht

Daar had Napoleon op gewacht, want hij droomde er al een tijdje van om Rusland helemaal op te doeken en zo over land te vorderen tot Voor-Indië. De Franse keizer begon met de samenstelling van *La Grande Armée*.

Met een leger ongeveer 700.000 man sterk, trok Bonaparte op 23 juni 1812 Rusland binnen. De Franse keizer was op alles voorbereid. Hij sleurde enorme voorraden mee. In Frankrijk heerste er hongersnood omdat Napoleon de oogsten voor zijn leger had voorbehouden. De reden dat er in

Frankrijk niet veel meer te eten viel, was niet alleen dat de Russische veldtocht moest gevoed worden. Op hetzelfde ogenblik waren er nog andere Franse legers aan de slag: 80.000 soldaten aan de grens tussen het Franse Keizerrijk en Rusland, 300.000 militairen in Spanje en Portugal en nog eens 220.000 in Duitsland en Italië. In totaal had Napoleon dus 1.300.000 militairen die verspreid over Europa tegelijkertijd betrokken waren in verschillende gewapende conflicten.

Het plan bestond erin dat de overwinning op Rusland niet langer dan twee maanden op zich zou laten wachten. Bij het begin van de herfst moest alles in kannen en kruiken zijn. En aanvankelijk ontmoette Napoleon inderdaad geen enkele tegenstand. Het enige wat de Russen deden, was achteruit trekken. Op 17 augustus 1812 kon Napoleon bij Smolensk eindelijk de eerste grote slag met de Russen uitvechten. Er kwam echter geen uitgesproken winnaar uit dit bloedig treffen en de Russen trokken opnieuw achteruit, steeds dieper Rusland in. En Napoleon volgde. Hij begaf zich steeds verder op Russisch grondgebied en zijn aanvoerlijnen werden dagelijks langer.

Napoleon met zijn leger op weg door de onmetelijke Russische vlakten.⁸

De Russen pasten de tactiek van de verschroeide aarde toe. Napoleon vond onderweg niets wat hem kon dienen. Alles was tot op de grond afgebrand, de huizen, de bossen, de gewassen op de velden. Alle waterbronnen waren vergiftigd, wat een enorm probleem opleverde voor het oprukkende leger. De troepen van Napoleon hadden zwaar te lijden onder de vijandige omgeving. De bevoorrading was onvoldoende. Paarden met karren reden vast in de modder en ondertussen werden zij aangevallen door guerrillatroepen te paard die snel toesloegen en dan opnieuw verdwenen. Binnen de kortste keren braken er besmettelijke ziektes uit. Heel wat soldaten hielden het voor bekeken en deserteerden.

Na een tweede bloedige slag bij Borodino naderde Napoleon uiteindelijk met grote verliezen de Russische hoofdstad Moskou. Hij had al ongeveer de helft van zijn leger verloren. De Russen daarentegen hadden tijdens de oorlog hun troepensterkte opgevoerd van zo'n 400.000 tot 1.000.000 soldaten.

Op 14 september 1812 kwam Napoleon tenslotte in Moskou aan. Maar dat bleek een zware tegenvaller. De Franse keizer was ervan uitgegaan dat hij in de Russische hoofdstad zijn leger opnieuw op adem zou kunnen laten komen. Maar Tsaar Alexander I liet Moskou, dat grotendeels uit houten huizen bestond, in brand steken. De brand woedde van 14 tot 18 september 1812 en eens gedoofd, was Moskou bijna volledig verdwenen. Napoleon stond in een platgebrande stad, zonder beschutting, zonder de mogelijkheid om ter plaatse voedingsmiddelen buit te maken en de verschrikkelijke Russische winter stond voor de deur.

Napoleon had verwacht dat de Tsaar de oorlogsetiquette zou volgen, waarbij een heerser zich overgeeft wanneer de hoofdstad gevallen is. Maar de Tsaar zag dat helemaal anders. Het verlies van Moskou beschouwde hij maar als één verloren veldslag. Op 18 oktober besliste Napoleon om de aftocht te blazen. De terugtocht werd een ware verschikking. Het grootste deel van wat nog overbleef van het Franse leger stierf een roemloze dood. Een deel verhongerde, een deel vroomde en een deel sneuvelde onder de aanvallen van de Russische ruiters. Bijna 700.000 soldaten vertrokken naar het Russische slagveld, en minstens 640.000 kwamen om of werden gevangengenomen.

Uiteraard vormde dit het ideale moment voor de Britten om de zoveelste anti-Franse coalitie op poten te zetten. Oostenrijk en Pruisen namen nog

maar eens deel. En deze coalitie kreeg Napoleon uiteindelijk op de knieën. De Franse keizer werd verbannen naar Elba. Daar ontsnapte hij echter en slaagde erin om met steun van de bevolking in Frankrijk nogmaals de macht te grijpen. Napoleon bracht opnieuw een groot leger op de been en leverde zijn laatste slag in Waterloo, waar hij in 1815 door de Britten, Pruisen, andere Duitsers en Nederlanders definitief verslagen werd. De Franse keizer verloor zijn titel en werd verbannen naar Sint-Helena waar hij zijn laatste levensjaren doorbracht. Het had bloed, zweet, tranen en een massa mensenlevens gekost, maar het Britse masterplan had uiteindelijk gewerkt. De Franse dreiging voor hun wereldheerschappij was bezworen.

Gevolgen

Uit de uiteindelijke ondergang van Napoleon vallen nuttige conclusies te trekken, waar Adolf Hitler zich ten eerste bewust van was:

- Wanneer de Britten een bedreiging voor hun hegemonie detecteren, doen zij er desnoods gedurende tientallen jaren alles aan om deze concurrentie uit te schakelen.
- Een invasie in Rusland vormt een zo goed als onmogelijke opdracht, zeker tijdens de winter.
- De Fransen hadden tijdens de Napoleontische oorlogen de Pruisen verschillende malen diep vernederd. Vooral de verovering van Berlijn was zelfs in de twintigste eeuw nog niet vergeten. Duitsers en Fransen gunden elkaar het licht in de ogen niet.

Het doodsmasker dat gemaakt werd na het overlijden van Napoleon.⁹

Voor Rusland betekende de ondergang van Napoleon de definitieve doorbraak als wereldmacht. De 'Vaderlandse Oorlog van 1812', zoals de Russen hem noemen, zorgde voor het ontstaan van een nog niet eerder gekend nationaal bewustzijn. Rusland groeide uit tot een politieke macht als nooit voorheen. En bovendien had het Tsarenrijk tijdens de oorlog ook zijn militaire slagkracht ontwikkeld, zodat het verzwakkende Ottomaanse Rijk zo goed als klaar lag om veroverd te worden. Dat kon de Russen een rechtstreekse doorgang naar de Middellandse Zee opleveren, wat een enorm strategisch voordeel betekende.

Vanaf 1825 voerde Tsaar Nicolaas I een sterke imperialistische politiek naar Brits model. Dit leidde tot een keten van satellietstaten in de Balkan, oorlogen tegen het Ottomaanse rijk en zelfs expansie in Centraal-Azië. In de eerste helft van de 19de eeuw vocht Rusland zo ongeveer continu tegen de Turken. De Russen haalden bijna altijd de bovenhand.

Rusland was goed op weg om de belangrijkste supermacht op het Europese vasteland te worden. De Engelsen hadden meteen een nieuw probleem. Want de Russen vormden stilaan ook een bedreiging voor Brits-Indië, met voorsprong hun belangrijkste kolonie. Het was tijd om de Russische sterkte te breken. De Fransen, die uiteraard nog een eitje te pellen hadden met de Russen, waren meteen bereid om een handje te helpen. Samen met de Fransen zetten de Britten de Russen op hun nummer in de Krimoorlog van

1854 tot 1856. Maar dit bleek slechts een tijdelijke oplossing. Want Tsaar Alexander II ging gewoon verder waar zijn vader geëindigd was. In 1877 begon bijvoorbeeld de tiende Russisch-Turkse oorlog van de 19de eeuw. Rusland breidde zich verder uit als een olievlek.

Van 1829 tot 1834 werd in Moskou een triomfboog gebouwd ter herinnering aan de Vaderlandse Oorlog van 1812. Het monument vormt nu nog steeds een bezienswaardigheid in de Russische hoofdstad.

Groei van het Duitse Keizerrijk

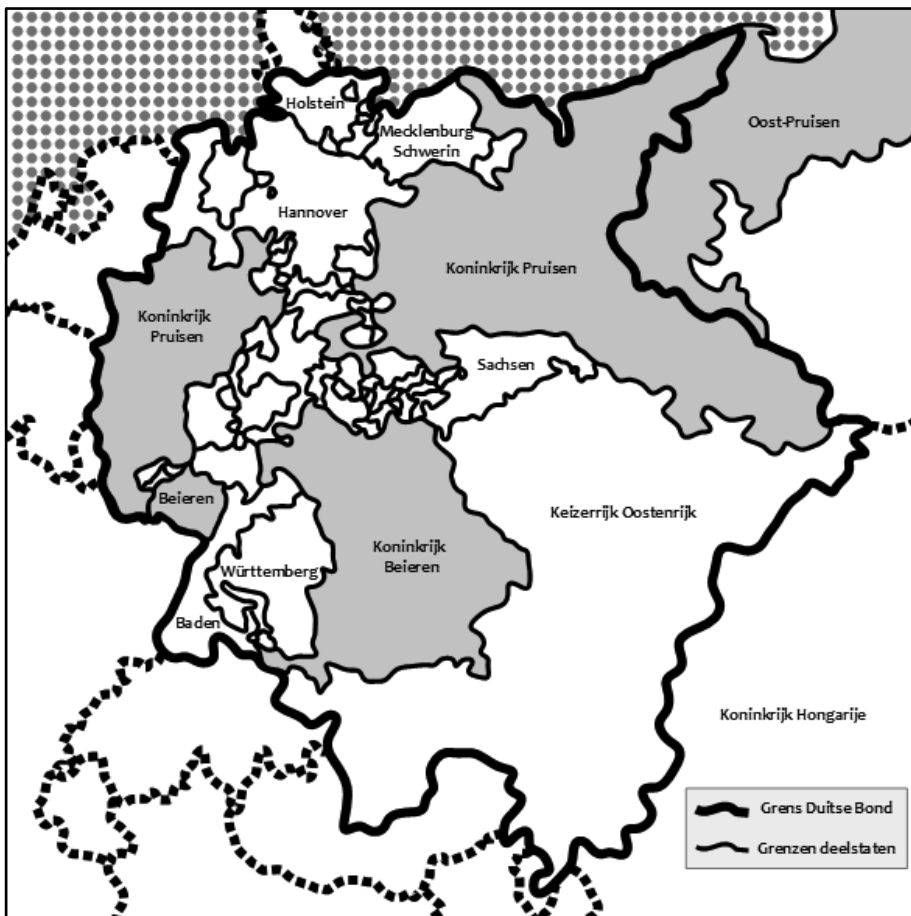
Het Heilig Roomse Rijk was in 1806 na de nederlaag tegen Napoleon uit elkaar gevallen, wat in Duitsland leidde tot een hele reeks onafhankelijke koninkrijkes, hertogdommen en vrije steden. Pruisen in het noorden en Beieren in het zuiden waren de twee grootste koninkrijken. Doorheen de 19de eeuw probeerden deze vorstendommen zich opnieuw te groeperen tot een groter geheel. Van 1815 tot 1866 verenigden meer dan 40 Duitse staten en staatjes zich samen met Oostenrijk in de *Deutscher Bund*.¹⁰ Deze confederatie had vooral een militair defensief karakter. En alhoewel er officieel geen staatshoofd was, hadden de Pruisen toch veruit de meeste macht.

Het Keizerrijk Oostenrijk, dat gedeeltelijk binnen de Duitse Bond lag, kwam jaar na jaar meer in conflict met Pruisen.¹¹ Uiteindelijk wilden de Pruisen een 'Klein-Duitsland' zonder de Oostenrijkers stichten. Dit geschil bereikte een hoogtepunt in de Pruisisch-Oostenrijkse Oorlog van 1866. De Oostenrijkers leden daarbij een zware nederlaag en de Duitse Bond werd opgedoekt. Maar de Pruisen waren relatief mild in de vredesvoorwaarden om te vermijden dat de vroegere bondgenoten al te zeer op wraak zouden zinnen.

Na deze overwinning groeide de macht en invloed van de Pruisen nog meer. Dit leidde tot de oprichting van de Noord-Duitse Bond, deze keer zonder de Oostenrijkers. Dat zag Frankrijk niet zitten, want indien de Pruisen hun zin konden doordrijven, zou een nieuwe grootmacht in Europa ontstaan. Een volgende oorlog was derhalve onvermijdelijk. In 1870 verklaarden de Fransen de oorlog aan Pruisen. Maar deze strijd verliep rampzalig voor Frankrijk. De legers van het koninkrijk Pruisen en de bondgenoten van de andere Duitse vorstendommen lieten de Fransen geen enkele kans. De Pruisen waren de triomftocht van Napoleon in Berlijn nog niet vergeten en genoten van de weerwraak. De Frans-Pruisische Oorlog van 1870-1871

betekende een ernstig gezichtsverlies voor de Fransen. Elzas-Lotharingen, het gebied dat Frankrijk in de 16de en 17de eeuw geannexeerd had, moest terug afgestaan worden.

Maar nog veel belangrijker was het feit dat de gezamenlijke overwinning van de Duitse vorstendommen onder leiding van de Pruisen tot afgrijzen van de Fransen het momentum geschapen had voor de oprichting van het Duitse Keizerrijk. Op 18 januari 1871 werd koning Wilhelm I van Pruisen in de spiegelzaal van Versailles door de Duitse vorsten tot Duits keizer gekroond. Een grotere vernedering voor de Fransen was ondenkbaar. Het Duits Keizerrijk kreeg de vorm van een vorstenbond van onafhankelijke staten onder leiding van de Pruisische keizer.

Het Koninkrijk Pruisen lag niet helemaal binnen de Duitse Bond.

Uiteraard goot dit alles olie op het vuur van de Frans-Duitse vijandschap. Het was de beurt aan Frankrijk om op wraak te zinnen. De Duitsers, en zeker de Pruisen, waren op hun hoede en sloegen de Fransen wantrouwig gade. In 1882 werd daarom de Drievoudige Alliantie tussen het Duitse Keizerrijk, de Dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije en Italië getekend. Deze overeenkomst was hoofdzakelijk van defensieve aard en uiteraard vooral tegen Frankrijk gericht.

De nieuwe keizer vaart een nieuwe koers

In 1888 werd Wilhelm II tot Duits Keizer gekroond. En de nieuwe monarch koesterde hoge ambities. Vooreerst wilde hij zijn keizerrijk uitbouwen tot een sterke koloniale macht. De *Weltpolitik*¹² van Wilhelm II zou Duitsland tot een *Weltmacht* maken. Het keizerrijk moest een flink stuk van de koek meepikken in Afrika, Azië en Oceanië. Zoals rijkskanselier von Bulow het uitdrukte, Duitsland wilde ook een '*Platz an der Sonne*'¹³.

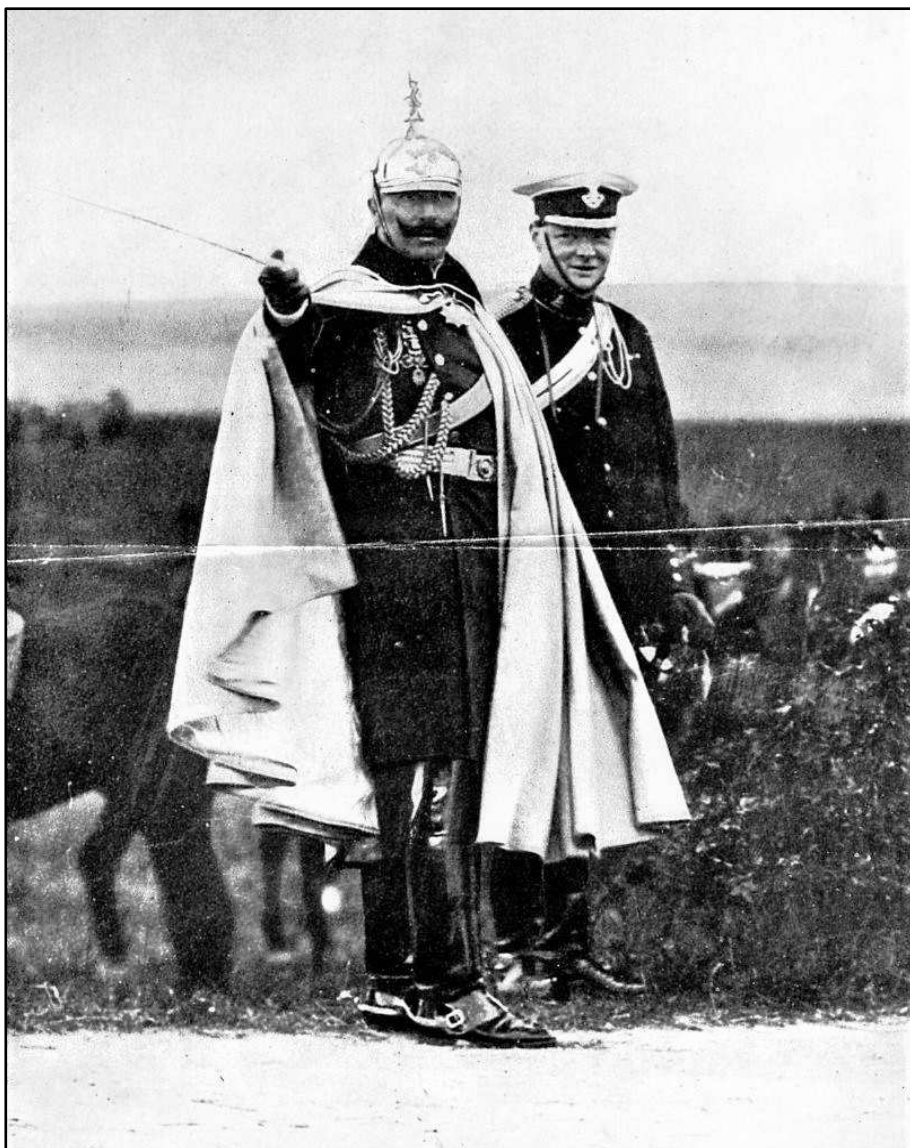

1870. Franse kanonniers tijdens de Frans-Pruisische Oorlog.

Boven: De Franse nederlaag in de Frans-Pruisische Oorlog leidde tot de kroning van Wilhelm I tot Duits keizer in de spiegelzaal van Versailles.¹⁴ Onder: Keizer Wilhelm I in 1884.

Dit leidde tot grote Duitse kolonies, zoals Duits Oost-Afrika, Duits Zuid-west-Afrika, Kameroen en Togoland, maar ook andere gebieden 'onder de zon' zoals Kiautschou, Samoa en Nieuw-Guinea. Deze evolutie was bijzonder frustrerend voor de gevestigde koloniale machten: Groot-Brittannië, Spanje, Portugal, Frankrijk en de Nederlanden.

Keizer Wilhelm II en Winston Churchill in 1906.

Op 1 juli 1890 ondertekenden het Duitse Keizerrijk en Groot-Brittannië het 'Verdrag tussen het Duitse Rijk en het Verenigd Koninkrijk over de koloniën en Helgoland.' Hierbij maakten beide grootmachten afspraken over de verdeling van Afrika. In een voetnoot droeg het Verenigd Koninkrijk ook het Noordzee-eiland Helgoland aan het Duitse Rijk over. Dit verdrag werd in de Duitse pers echter voorgesteld als het *Helgoland-Sansibar-Vertrag*. Hierdoor ontstond de foute overtuiging dat het rijke Zanzibar met de Britten geruild werd voor een klein eilandje in de Noordzee. Maar in werkelijkheid vormde Zanzibar tot aan het afsluiten van het verdrag een onafhankelijk sultanaat. Er was van een ruil dus helemaal geen sprake, Zanzibar was nooit een Duitse kolonie. Helgoland daarentegen had wel strategische waarde voor het Duitse Rijk, omdat men van daaruit de mondingen van de Weser en de Elbe controleerde. De Duitse keizer werd dus op geen enkele wijze benadeeld door de overeenkomst.

Vier in Zwitserland levende Duitsers openden een campagne tegen het verdrag onder de titel: *'Deutschland wach auf!'* ¹⁵ De Duitse media-magnaat Alfred Hugenberg en een aantal grote industriëlen zoals de latere nazisponsor Emil Kirdorf zetten hun schouders onder het protest, wat in Berlijn op 9 april 1891 leidde tot het oprichten van het *Allgemeiner Deutscher Verband*.

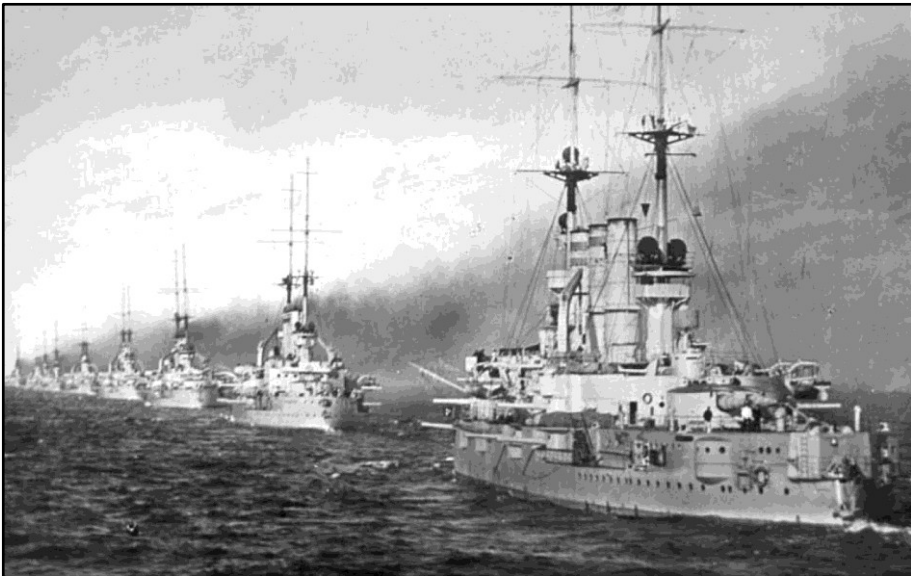
Dit *Alldeutscher Verband* of *Alldeutsche Bewegung* ijverde voor een sterk gemilitariseerd Duitsland, voor de vereniging van alle Volksduitsers onder één vlag en tegen alle (etnische) minderheden in Duitsland en de Dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije. De term '*Alldeutsch*' werd gekozen als een soort overtreffende trap van '*Deutsch*'. In de loop der jaren werd de beweging steeds extremer, volksnationalistischer en racistischer. Een belangrijk deel van het nationaalsocialistisch gedachtegoed valt op de *Alldeutsche Bewegung* terug te voeren en vormde in de twintiger jaren van de twintigste eeuw dus helemaal geen nieuw verschijnsel.

In reactie op de Drievoudige Alliantie en onder de indruk van de expansie van het Duitse Keizerrijk sloten de Fransen en de Russen op hun beurt een alliantie in 1894.

Problemen voor de Britten

De toestand zag er voor de Britten weinig rooskleurig uit. In Europa waren twee blokken gevormd, de Drievoudige Alliantie en de Frans-Russische Alliantie, en de Engelsen behoorden tot geen van beide. En aan beide allianties nam één van hun tegenstanders deel. De Duitsers aan de ene zijde en de Russen aan de andere.

En keizer Wilhelm II had nog meer plannen. Hij startte met het uitbouwen van een indrukwekkende handels- en oorlogsvloot. De bedoeling was niet om de Britten naar de kroon te steken, wel om te zorgen dat een aanval op de Duitse vloot geen optie meer zou zijn. Het opzet was dus zuiver defensief. Daarom zou de Duitse vloot ongeveer 2/3 van de Engelse moeten bedragen. Maar de Britten voelden zich wel degelijk bedreigd door de Duitse plannen en begonnen meteen ook met het versterken van de eigen vloot. De Britten hadden dringend nood aan bondgenoten en in 1904 sloot Groot-Brittannië daarom de *Entente Cordiale* met Frankrijk af. En vermits de Fransen al een alliantie met de Russen hadden en de Britten op dat ogenblik de dreiging van het Duitse Keizerrijk acuter inschatten dan de expansie van het Tsarenrijk, ondertekenden de Britten, Fransen en Russen in 1907 de *Triple Entente*.

1908. *Geschwader*¹⁶ van Duitse slagschepen van de *Deutschland-Klasse*.¹⁷

Het ondertekenen van de *Triple Entente* werd in Duitsland niet gesmaakt. 'Steak Tartaar. Engels, Frans, Russisch. Op Duitse wijze (moet heet genuttigd worden). Motto: Voor jullie willen we het vuur hoog opstoken!'

De Eerste Wereldoorlog

Begin 20ste eeuw werd Europa gedomineerd door twee grote machtsblokken. Enerzijds de *Triple Entente* met het Britse Wereldrijk, Frankrijk en Rusland. En anderzijds de Drievoudige Alliantie bestaande uit het Oostenrijks-Hongaarse Rijk, het Duitse Keizerrijk en Italië.

Het Oostenrijks-Hongaarse Rijk, ook de Dubbelmonarchie genoemd, was ontstaan in 1867 en vormde de grootste mogendheid in Centraal-Europa. Naast Oostenrijk en Hongarije omvatte het ook het latere Joegoslavië en delen van hedendaags Tsjechië, Slowakije, Polen, Italië, Roemenië en Oekraïne.

Naast de twee grote basisverdragen waren er ook nog talrijke, meestal bilaterale bijstandsverdragen met de kleinere landen van kracht. Deze overeenkomsten werden gesloten als een soort verzekeringspolis tegen de agressie van potentiële vijanden die de ambitie koesterden om hun grondgebied uit te breiden. Stuk voor stuk streefden de grote naties en keizerrijken naar meer macht, aanzien, grondgebied en inkomsten. Niet alleen in Europa, maar ook in de rest van de wereld. In 1914 waren de spanningen tussen de Europese grootmachten al tientallen jaren aan het oplopen.

De bom barst

Bosnië werd in 1908 geannexeerd door de Dubbelmonarchie. Maar zowel in Bosnië als in het naburige koninkrijk Servië waren krachten actief die de Bosniërs weer wilden losrukken uit het Oostenrijks-Hongaarse Rijk. De Zwarte Hand was zo'n Servische organisatie die Bosnië wilde bevrijden en

laten aansluiten bij Servië. Op 28 juni 1914 bezocht aartshertog Frans Ferdinand van Oostenrijk, troonopvolger van Oostenrijk-Hongarije, de Bosnische hoofdstad Sarajevo. De Bosniër Gavrilo Princip pleegde met hulp van de Servische Zwarte Hand tijdens dit bezoek een aanslag op de kroonprins en zijn vrouw, die hierbij beiden omkwamen. Na de nodige dreigementen en ultimata verklaarde de Dubbelmonarchie de oorlog aan Servië. Daarop trad het ene na het andere bijstandsverdrag in werking.

- De Russische Tsaar kwam Servië ter hulp.
- Duitsland schaarde zich aan de zijde van Oostenrijk-Hongarije.
- De Fransen vervoegden op hun beurt het kamp van de Russen.
- Duitsland verklaarde daarop de oorlog aan Frankrijk en eiste vrije doortocht door België.
- De Belgen weigerden dit.
- Waarop Duitsland op 4 augustus 1914 België binnenviel.
- Groot-Brittannië had de neutraliteit van België gewaarborgd en betrad ook het slagveld. De kans deed zich eindelijk voor om het Duitse Keizerrijk te kortwieken. Het probleem Rusland bleef tijdelijk in de koelkast.

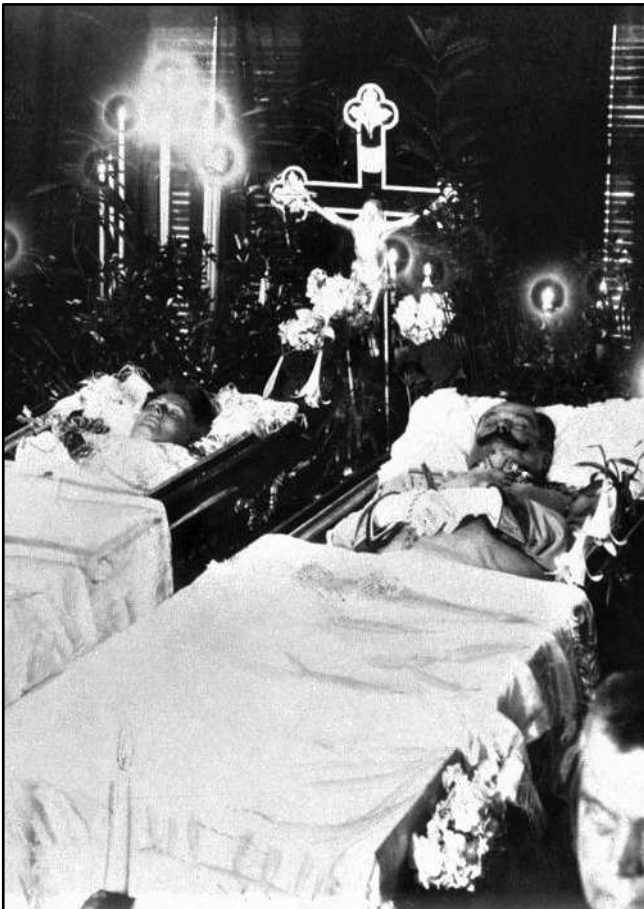
Steeds meer landen werden in de strijd meegesleurd. Een paar weken later was de Grote Oorlog een feit. Kort samengevat stonden twee grote blokken tegenover elkaar:

- Aan de ene kant de Centrale Mogendheden of Drievoudige Alliantie, geleid door het Duitse Keizerrijk, Oostenrijk-Hongarije en Italië.
- En aan de andere zijde de Triple Entente, onder aanvoering van het Verenigd Koninkrijk, het Russische keizerrijk en Frankrijk.

Eind 1914 waren er al 22 oorlogsverklaringen en in de loop der jaren kwamen er steeds bij, 62 in totaal, zodat in november 1918 33 landen en keizerrijken deelnamen aan de strijd. Wereldwijd betraden meer dan 70 miljoen militairen de arena, meer dan negen miljoen sneuvelden.

Italië vormde een geval apart. Als lid van de Drievoudige Alliantie hadden de Italianen in 1902 een geheim vriendschapsverdrag met de Franse vijand gesloten. Toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak verklaarden de Italianen zich neutraal. Vervolgens begonnen ze onderhandelingen met beide partijen om te zien wie hen de grootste oorlogsbuit zou beloven. Men noemde dat het 'sacro egoismo' ¹⁸. Op 26 april 1915 tekende Italië met de *Triple Entente* het geheime Pact van Londen, waarna het uit de alliantie met de Centralen stapte.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog deden de Italianen dat trouwens nog eens over. Ze startten het conflict aan de zijde van de Asmogendheden, maar tegen het einde van de oorlog vocht een deel van de Italianen tegen de geallieerden, een deel tegen de Duitsers en de meeste Italianen tegen elkaar...

Links: De stoffelijke resten van Aartshertog Franz Ferdinand en zijn echtgenote. Rechts: Gavrilo Princip stak de lont aan het kruitvat.

Anton Drexler

Terwijl de Grote Oorlog woedde, even een *fait divers* dat had moeten verdwijnen tussen de plooien van de geschiedenis. In München kwamen een veertigtal studenten, dromers en wereldverbeteraars geregeld samen in een *Bierkeller*. Ze legden zich toe op heel veel bier drinken en ondertussen debatteren over de politieke toestand, een toekomstige vrede en hoe zij het allemaal veel beter zouden aanpakken.

Op 7 maart 1915 richtte een zekere Anton Drexler, die zo'n beetje de leiding had van het zootje ongeregeld, met zijn keldervrienden een comité op onder de naam *Freier Arbeitsausschuss für einen guten Frieden*.¹⁹ Dit comité zou de bierkelder nooit ontstijgen. Maar de naam Anton Drexler is wel het onthouden waard.

De stellingenoorlog

De Eerste Wereldoorlog ging de geschiedenis in als een stellingenoorlog. Na zes weken strijd waren de posities in België en Frankrijk grotendeels ingenomen. Doorheen de hele oorlog zou het Westfront nog nauwelijks wijzigen. Beide kanten groeven zich in en probeerden met waanzinnige

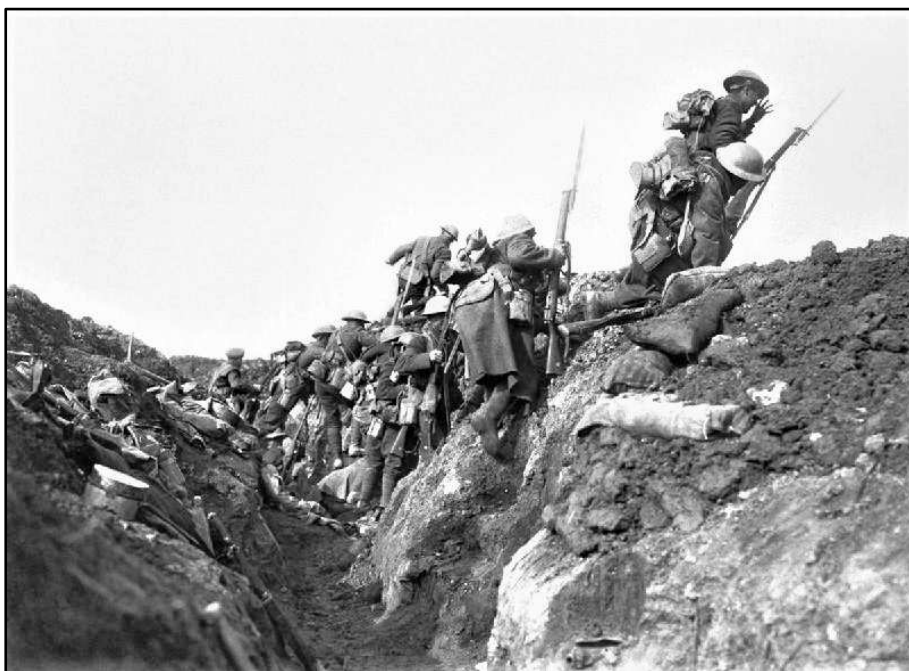

Anton Drexler bracht zijn tijd in München door, omdat hij medisch afgekeurd was om mee te vechten in de Grote Oorlog.

aanvallen de stellingen van de vijand te veroveren en het front een weinig op te schuiven. Massa's mensenlevens werden opgeofferd voor enkele kilometer terreinwinst, die meestal enkele dagen later door een tegenaanval weer verloren ging.

De tol van de Derde Slag om Ieper, beter gekend als de Slag om Passendale, bedroeg 450.000 slachtoffers. De acht kilometer terreinwinst die de slag opleverde, werd enkele maanden later opnieuw verloren in de Vierde Slag om Ieper. Bij de slag aan de Somme vielen meer dan een miljoen militairen. En ook bij de Slag bij de Marne sneuvelden meer dan een half miljoen soldaten. De Slag bij Verdun kostte 265.000 levens.

Ook aan het Oostfront op Russische bodem was het beeld gelijkaardig. Honderdduizenden doden vielen te betreuren in een stellingenoorlog tussen de Russen enerzijds en Duitsland en het Oostenrijks-Hongaarse Rijk aan de andere kant. De Grote Oorlog kostte uiteindelijk het leven aan tien miljoen soldaten en acht miljoen burgers.

Met de bajonet op het geweer recht op de vijandelijke mitrailleurs af.²⁰

Boven: Elke aanval werd ingeleid door een zwaar artilleriebombardement. Tijdens de week voorafgaand aan de Slag aan de Somme vuurden de geallieerden anderhalf miljoen artilleriegranaten af. Onder: Duitse soldaten graven loopgraven net buiten Grodno in Wit-Rusland.

Gas, gas, gas!

Tijdens de Grote Oorlog zetten beide strijdende partijen ook op grote schaal gifgas in. Aanvankelijk gebruikte men chloorgas, later fosfeengas en tenslotte mosterdgas of Yperiet. Minstens 90.000 soldaten lieten hierdoor het leven. Een veelvoud daarvan werd blind en liep brandwonden op.

Boven: Het laden van de Duitse 'gasprojectoren'. Onder: De meeste loopgraven werden manueel gegraven. Maar aan Duitse zijde ontwikkelde men er ook een machine voor.

Tijdens de Conferentie van Den Haag van 1899 werd het gebruik van gifgasgranaten verboden. Maar daar viel een mouw aan te passen. Het gas vanuit een projector laten ontsnappen en door de wind laten meevoeren naar de vijandelijke stellingen was strikt genomen niet verboden...

Adolf Hitler tijdens de Grote Oorlog

Adolf Hitler droomde er reeds in zijn vroege jeugd van om kunstschilder te worden. In 1907 en 1908 probeerde hij toegelaten te worden tot de Academie voor Schone Kunsten in Wenen, maar dat draaide op een zware teleurstelling uit. Hij werd tweemaal afgewezen wegens gebrek aan talent. De jaren voor het begin van de oorlog bracht hij in armoede in de Oostenrijkse hoofdstad door. Hoe langer hij erover nadacht, hoe liever hij architect wilde worden, want aan de academie had men gezegd dat hij daar meer talent voor had. Maar zonder diploma middelbaar onderwijs was dat totaal onmogelijk.

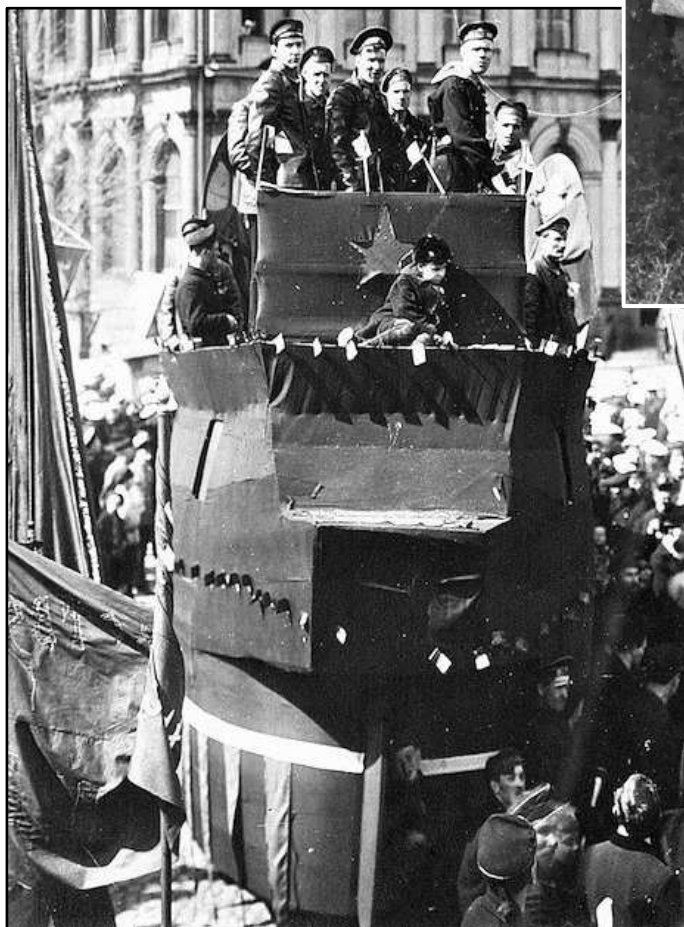
Tijdens de Grote Oorlog beschikte men reeds over veldtelefoons, verbonden door een lange draad.

In de lente van 1912 vertrok Adolf Hitler naar München. Maar toen de Grote Oorlog naderde, moest hij zich in Oostenrijk aanbieden voor legerdienst. Hij werd echter medisch ongeschikt verklaard. Adolf Hitler wilde absoluut meestrijden en hij vond als Oostenrijks vrijwilliger onderdak in een Beiers regiment dat tot het leger van de Duitse Keizer behoorde.²¹ In dat 16^e Beierse Reserve Infanterie Regiment leerde hij onder andere Rudolf Hess kennen, die niet meer van zijn zijde zou wijken. Adolf Hitler bracht als *Meldegänger*²² vier jaar aan het westelijk front met Frankrijk door. Daarbij moest hij berichten overbrengen tussen zijn compagnie en de regimentsstaf.

Adolf Hitler was een atypische Duitse soldaat. De anderen kankerden er vaak op los. Niet alleen de vijand, maar ook de legerleiding en zelfs de keizer moesten het ontgelden. Hitler deed daar niet aan mee. Hij was een buitenbeentje die vaak alleen in gedachten verzonken was. In de nacht van 13 op 14 oktober 1918 werd Adolf Hitler tijdelijk blind door een Britse aanval met mosterdgas. Hij werd overgebracht naar het ziekenhuis en herstelde daar toen op 11 november 1918 de wapenstilstand getekend werd.

Achter het front maakte men zelfs al gebruik van radiostations. De stroom werd ter plaatse opgewekt. Maar de meeste berichten werden toch nog door koeriers naar de frontlijn overgebracht.

Boven: Adolf Hitler (zittend rechts) met zijn wapenbroeders tijdens de oorlog.²³
Midden: Eind 1918. Adolf Hitler (rechts op de foto) tijdens zijn verblijf in het hospitaal. Onder: Zomer 1917. Russische matrosen betogen in Petrograd.

De Russische revoluties

De Grote Oorlog verliep jarenlang met wisselende kansen. Begin 1917 waren de strijdende partijen zo goed als leeggebloed. Maar het begon er stilaan toch naar uit te zien dat de *Triple Entente* op termijn de zege zou kunnen binnenhalen. Daarvoor moest de strijd zowel aan het westelijk als het oostelijk front echter onverminderd verder gezet worden.

De levensomstandigheden in Rusland waren na drie jaar Grote Oorlog ronduit catastrofaal. In de winter van 1916-1917 trof een enorme hongersnood het land. Het weinige beschikbare voedsel werd voorbehouden voor het front. De kinderen die men al aan het werk kon zetten en de ouderen die nog een beetje mobiel waren, werden al sinds het begin van de oorlog afgebeuld als slaven. Op de velden, in de fabrieken. Velen stierven van ontbering.

Toch maakte de Tsaar zich weinig zorgen. Zijn dynastie, de Romanovs, was al drie eeuwen aan de macht en hij beschikte over een leger van veertien miljoen soldaten. De industrialisering verliep op volle snelheid. Rusland stormde de 20ste eeuw binnen. Er kon Tsaar Nicolaas II weinig gebeuren. Hij hield als een dictator het leven van zijn 160 miljoen onderdanen in handen. Sporadische opstanden werden bloedig onderdrukt. De Doema, het Russische parlement, was er enkel voor de vorm, het had geen enkele macht.

De meest invloedrijke tegenstanders van de Tsaar waren al lang uit Rusland gevlucht en probeerden oppositie te voeren vanuit het buitenland. Leon Trotski omschreef zichzelf als beroepsrevolutionair en had geen enkel officieel inkomen. In Frankrijk en Spanje was hij buiten gegooid. Daarna was hij naar de VS gevlucht. Vladimir Lenin leefde in Zwitserland en voerde al dertig jaar oppositie tegen het regime van de Tsaren. Zonder veel resultaat, want hij geloofde zelf niet dat hij de grote dag van de revolutie nog zou meemaken.

In februari 1917 werd de toestand in de keizerlijke hoofdstad Petrograd, het huidige Sint-Petersburg, voor de bevolking stilaan onhoudbaar. Er was zo goed als geen voedsel meer te vinden, noch steenkool om zich te verwarmen. Zelfs de wapenfabrieken, die nochtans de eerste prioriteit kregen, vielen stil bij gebrek aan middelen. 24.000 arbeiders van de grootste wapenfabriek van Petrograd werden op straat gezet. Zonder middelen, zonder voedsel. De massa ontslagen arbeiders, die onderweg steeds aangroeide, trok naar het paleis van de Tsaar. Er moest brood op tafel komen. Maar de Tsaar bevond zich niet in Petrograd. Hij verbleef op dat ogenblik aan het front in Mogilov, 700 kilometer verderop.

De Tsaar schatte het protest van het volk volledig verkeerd in. Hij dacht dat een militaire overwinning tegen de Duitse keizer alles zou oplossen. De Russen zouden hem toejuichen bij zijn triomfantelijke terugkeer. Maar de bevolking had honger en kou en de betogingen volgden zich aan een steeds sneller tempo op. Op 24 februari 1917 werd het werk in alle fabrieken van Petrograd stilgelegd en een grote massa kwam opnieuw de straat op.

Een barricade in de straten van Petrograd.

Alle data volgen de Juliaanse kalender die toen in Rusland nog gebruikt werd. Rusland stapte in 1918 over naar onze Gregoriaanse kalender. 14 februari volgde toen onmiddellijk op 31 januari.

De sfeer werd vijandig, het volk wilde de Tsaar weg. Nicolaas II stuurde van aan het front de nodige richtlijnen. Het protest moest onmiddellijk met alle middelen de kop ingedrukt worden. Bloedige taferelen waren het gevolg. Militairen en politie schoten op de menigte. Overal vielen doden en gewonden, maar de massa plooide niet. De betogers wierpen barricades op en Petrograd veranderde in een oorlogsgebied.

De militairen die op de menigte hadden moeten vuren, waren verplicht geweest om familie, vrienden en kennissen neer te schieten. Ook bij hen groeide de onvrede. Steeds meer soldaten sloegen aan het muiten en kozen de kant van het volk. En nog kwam de Tsaar niet ter plaatse om de toestand zelf in te schatten en de nodige maatregelen te nemen. De muitende militairen deelden 70.000 wapens uit aan de arbeiders op de barricades.

Toen pas realiseerde de Tsaar zich de ernst van de situatie en vertrok in de richting van de keizerlijke hoofdstad. Maar spoorwegarbeiders zorgden ervoor dat zijn trein Petrograd niet bereikte. Het was trouwens al te laat.

Het einde van het Russische Tsarenrijk

Nicolaas II probeerde nog de meubelen te redden door het oproer bloedig te laten onderdrukken door politie en leger, maar dit leidde tot een ware burgeroorlog. De betogers slaagden erin om in een wapenfabriek nog eens 100.000 geweren te bemachtigen en samen met muitende militairen leverden zij een ware veldslag tegen de gezagsgetrouwe troepen.

Op 27 februari koos het volk een eigen democratische vertegenwoordiging, de Sovjet van Petrograd. Eén dag later werden de ministers van de Tsaar aangehouden. Op 1 maart kwamen de Doema en de Sovjet van Petrograd tot een vergelijk omtrent de vorming van een nieuwe regering. De oude aristocraten die de Doema bevolkten wilden Rusland uitbouwen naar westers model, kapitalistisch en liberaal. De Sovjet van Petrograd was samengesteld

uit arbeiders en soldaten en wenste een socialistisch Rusland. Maar de onderhandelingen verliepen verrassend vlot en lieten toe om binnen de Doema op 2 maart al een voorlopige regering te vormen. Daarin ging de meeste macht naar de liberalen en gematigde socialisten. De Sovjet van Petrograd zag zichzelf als een orgaan van het volk dat tot taak had om toe te zien op de regering. Dezelfde dag werd Tsaar Nicolaas II gedwongen om af te treden.

Daarop brak in Petrograd een waar volksfeest los. En alhoewel de revolutie zich enkel in de hoofdstad had afgespeeld, werd deze door het volk in het hele land goedkeurend onthaald. Iedereen had honger, iedereen had kou.

De westerse krantenkoppen logen er niet om. De val van de Tsaar was fantastisch nieuws. De Russen waren vrij. En de Britse regering was ook bijzonder tevreden. De nieuwe voorlopige regering zette de strijd tegen de Centrale mogendheden onverminderd verder.

De nieuwe Russische regering ging indrukwekkend van start. De mensenrechten in Rusland werden in enkele weken tijd op westers niveau gebracht: algemeen stemrecht, vrijheid van vergaderen, vrijheid van meningsuiting enz. Aan de boeren beloofde men via een landhervorming een stukje grond, de lonen in de fabrieken gingen omhoog en alle tegenstanders van het regime van de Tsaar kregen amnestie.

Maar de Britten betrouwden het zaakje toch niet helemaal. De toestand in Rusland was verre van stabiel. En indien de Russen zich toch nog zouden terugtrekken uit de oorlog zag het er niet goed uit. En zelfs indien Rusland bleef meevechten was het nog steeds een dubbeltje op zijn kant.

Cartoon in *The New York Tribune* van 18 maart 1917. De Russische arbeider verbreekt zijn ketenen.

Groot-Brittannië had verse krachten en een nieuwe bondgenoot nodig om dit militair probleem aan te pakken. De Britse *Prime Minister* David Lloyd George riep de hulp in van de Amerikanen en na enig overleg ging de Amerikaanse president Thomas Woodrow Wilson akkoord om de Angelsaksische bondgenoten een handje toe te steken. Het enige wat men toen nog nodig had, was een voorwendsel om de VS in de oorlog te betrekken.

De Verenigde Staten stapten uiteraard niet uit pure liefde voor de Britten in de Eerste Wereldoorlog. Lloyd George maakte aan Wilson duidelijk dat de vooruitzichten voor de Britten er niet goed uitzagen indien de Russen zich terugtrokken uit de strijd. En een Britse nederlaag zou betekend hebben dat de omvangrijke Amerikaanse leningen aan Groot-Brittannië en de nog openstaande facturen voor de wapenleveringen door de VS niet meer betaald zouden worden.

De VS treedt in het strijdperk

En dat voorwendsel lag voor de hand. Op 16 januari 1917 had de Duitse Minister van Buitenlandse Zaken Arthur Zimmermann een gecodeerd telegram gestuurd aan de Duitse ambassadeur in Mexico. De tekst luidde als volgt:

‘We zijn van plan om op 1 februari een totale duikbotenoorlog te starten. Desondanks zullen we proberen om de VS buiten de oorlog te houden. Indien dit niet mogelijk blijkt, stellen we Mexico het volgende voor: samen oorlog voeren, samen vrede sluiten, genereuze financiële steun en de afspraak dat Mexico het verloren grondgebied in Texas, New Mexico en Arizona zal recupereren. U zal de Mexicaanse president hiervan in het geheim inlichten van zodra het zeker is dat de VS zal deelnemen aan de oorlog. Gelieve de aandacht van de president erop te vestigen dat de totale duikbotenoorlog ertoe zal leiden dat Engeland binnen enkele maanden verplicht zal worden om vrede te sluiten.’

De Britten hadden dit gecodeerde telegram onderschept, ontcijferd en aan de Amerikanen overgemaakt. De inhoud veroorzaakte echter weinig ophef binnen de Amerikaanse regering.